

Typen narcisme bij kinderen en rollen in het pestproces

Marileen Kanters & Lisette van Vulpen-Heikoop

juni 2011

Typen narcisme bij kinderen en rollen in het pestproces

Studenten M.M. Kanters, 3448223
L. van Vulpen-Heikoop, 3454177

Opleiding Master Orthopedagogiek (Jeugdzorg)
Universiteit Utrecht

Beoordelaar Dr. M.M. Vermande (begeleider)
Dr. T. Frijns (tweede beoordelaar)

Datum juni 2011

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van een jaar onderzoek naar narcisme en pestgedrag bij kinderen. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van de master orthopedagogiek aan de Universiteit Utrecht en vormt onze masterthesis.

Hoewel wij elkaar aan het begin van dit cursusjaar nooit eerder hadden gezien en even moesten wennen aan elkaars werkwijze, verliep de samenwerking prima. Bij de inleiding en conclusie hebben wij ons ieder op bepaalde specifieke aspecten gericht, waarna wij elkaars stukken van feedback voorzagen en tot een lopend geheel samenvoegden. Bij de literatuurstudie heeft Lisette zich voornamelijk gericht op narcisme, Marileen heeft zich gericht op pesten. Na overleg over de uitvoering en uitwerking, heeft Marileen de methoden beschreven. De analyses hebben we gezamenlijk uitgevoerd, waarna Lisette de beschrijving van de resultaten op zich heeft genomen. Verder lag het accent bij de discussie voor Marileen op slachtofferschap en zelfwaardering, voor Lisette op pro-pestrollen en narcisme.

Dit onderzoek was niet mogelijk geweest zonder alle scholen die hun medewerking verleenden, hiervoor onze dank.

Onze speciale dank gaat uit naar Marjolijn Vermande, die ons tijdens het uitvoeren van het onderzoek en het schrijven van deze thesis met raad en daad ter zijde heeft gestaan. Zonder deze begeleiding was ons eindresultaat zeker niet zo goed geworden. We hebben hier veel van geleerd!

Marileen en Lisette

Utrecht, juni 2011

Typen narcisme bij kinderen en rollen in het pestproces

M.M. Kanters & L. van Vulpen-Heikoop

Universiteit Utrecht, 2011

Samenvatting

In dit onderzoek werd ingegaan op verschillende zelfwaarderingprofielen bij kinderen, gebaseerd op individuele verschillen in narcisme en zelfwaardering. Allereerst werd onderzocht of twee typen narcisme, openlijk en verborgen, te vinden waren bij kinderen. Vervolgens werden verschillen tussen de zelfwaarderingprofielen met betrekking tot verschillende pestrollen onderzocht. Verwacht werd dat openlijke narcisten vaker pro-pestrollen zouden innemen, terwijl verborgen narcisten vaker slachtoffer van pesten zouden zijn. Kinderen uit groep zes, zeven en acht ($n = 1230$) vulden zelfrapportages in over narcisme en zelfwaardering en werden geïnterviewd over betrokkenheid bij pesten met behulp van een peernominatiemethode. De twee typen, openlijke en verborgen narcisten, werden gevonden. Naast de twee narcistische groepen, werden drie niet-narcistische groepen kinderen gevonden die varieerden in zelfwaardering (hoge, vrij lage en lage zelfwaardering). Narcisme bleek gerelateerd te zijn aan pro-pestrollen, er werden echter geen verschillen gevonden tussen de twee subtypen. De slachtofferrol bleek daarentegen samen te hangen met een lage zelfwaardering. Ook hierbij werden geen verschillen tussen openlijke en verborgen narcisten gevonden. Geconcludeerd kan worden dat de twee typen narcisme, openlijk en verborgen, te herkennen zijn bij kinderen, maar niet verschillen met betrekking tot rollen in het pestproces. Narcisme bij kinderen lijkt een risicofactor te vormen met betrekking tot pestgedrag en een beschermende factor met betrekking tot slachtofferschap. Kinderen met een lage zelfwaardering hebben daarentegen een groter risico om slachtoffer van pestgedrag te worden.

Pesten

Ongeveer elf procent van de kinderen wordt gepest, hetzelfde percentage is een pester (Salmivalli & Peets, 2009; Salmivalli, 2010). Pesten verhoogt het risico op psychosociale problemen en lage schoolprestaties voor zowel het slachtoffer (Erath, Flanagan, & Bierman, 2008; Hawker & Boulton, 2000; Isaacs, Hodges, & Salmivalli, 2008; Salmivalli & Isaacs, 2005) als de dader (Kaltiala-Heino, Rimpelä, Rantanen, & Rimpelä, 2000; Nansel et al.,

2004). Ook de kinderen die de pesterijen aanschouwen kunnen negatief beïnvloed worden. Zo hebben zij vaker een negatieve houding tegenover school, participeren zij minder in de klas en ervaren zij minder positieve ervaringen op school (Nishina & Juvonen, 2005).

Gepest worden werd in 1978 door Olweus gedefinieerd als herhaaldelijk en over langere periode blootstaan aan negatieve acties van één of meer kinderen. Inmiddels zijn drie karakteristieken van pesten universeel geaccepteerd, te weten: (1) doelbewust schaden, (2) herhaling over een langere periode en (3) verschil in macht (het slachtoffer vindt het moeilijk zich te verdedigen tegen de dader). Conflicten zijn hiermee anders dan pesten, aangezien er bij pesten sprake moet zijn van een machtsverschil op psychologisch of fysiek gebied of in sociale status, wat bij conflicten niet het geval is (Salmivalli & Peets, 2009).

Uit het bovenstaande blijkt dat pesten een vorm is van agressief gedrag (Salmivalli & Peets, 2009). Agressief gedrag kan opgedeeld worden in twee functies: (1) proactieve agressie en (2) reactieve agressie. Proactieve agressie is gedefinieerd als doelbewust schadend gedrag. Reactieve agressie is de reactie op een (vermeende) bedreiging of sociale provocatie (Vitaro, Gendreau, Tremblay & Oligny, 1998). Pesten is dus een vorm van doelgerichte, proactieve agressie. Tegenwoordig wordt (het behouden van) sociale status in de vriendengroep veelal gezien als het voornaamste doel van pesten (Salmivalli & Peets, 2009). Sociale status is, volgens Keltner, Gruenfeld en Anderson (2003) “het resultaat van een waardering van eigenschappen die leidt tot verschillen in respect en positie” (p. 270). Dus, status betekent de mate waarin iemand gezien en gerespecteerd wordt.

Er kan onderscheid gemaakt worden in verschillende pestvormen: fysiek pesten (bijvoorbeeld slaan), materieel pesten (bijvoorbeeld speelgoed afpakken), verbaal pesten (bijvoorbeeld schelden), direct sociaal pesten (bijvoorbeeld iemand buitensluiten) en indirect sociaal pesten (bijvoorbeeld roddelen) (Olthof, Goossens, Vermande, Aleva, & Van der Meulen, in press).

Rollen in het pestproces

Volgens Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist, Österman en Kaukiainen (1996) zijn er, naast de rol van pester en de rol van gepeste, nog vier andere rollen in het pestproces: assistenten, bekrachtigers, buitenstaanders en verdedigers. Assistenten zijn kinderen die pesters bijstaan bij het pesten. Zij houden het slachtoffer bijvoorbeeld vast. Bekrachtigers geven de pester positieve feedback, bijvoorbeeld door te lachen. Buitenstaanders trekken zich (fysiek) terug uit de peestsituatie en verdedigers kiezen de kant van de gepeste, ze staan hen bij door bijvoorbeeld voor hen op te komen of hen te troosten.

Naast contextuele factoren (Schwartz, Dodge, Pettit, & Bates, 1997), waar in dit onderzoek verder niet op wordt ingegaan, bestaan er verscheidene individuele verschillen die mede bepalend kunnen zijn in welke pestrol een kind inneemt in het pestproces. Behoeft aan een hoge sociale status (Salmivalli & Peets, 2009) en dominantie (Pellegrini & Long, 2002) kunnen pestgedrag versterken. Daarnaast kunnen de overtuiging van het eigen vermogen om te pesten en de verwachting van de uitkomst van het pesten van invloed zijn. Empathie voor het slachtoffer vermindert daarentegen pestgedrag (Salmivalli & Peets, 2009). Ook sekse blijkt van invloed. Meisjes zijn vaker geneigd het slachtoffer te verdedigen of buiten het pestproces te blijven dan jongens. Jongen vervullen vaker de pro-pestrollen (Salmivalli et al., 1996; Salmivalli, Kaukiainen, Kaistaniemi, & Lagerspetz, 1999). Uit het onderzoek van Salmivalli en collega's (1999) blijkt verder dat jongens vaker slachtoffer zijn van pesten, maar in een ander onderzoek (Salmivalli et al., 1996) wordt dit verschil niet gevonden.

Slachtoffers worden gekarakteriseerd door onderworpenheid, verlegenheid en teruggetrokken gedrag (Salmivalli & Peets, 2009) en kampen veelal met psychosociale problemen als depressie, eenzaamheid, angst en een lage sociale en algemene zelfwaardering (Hawker & Boulton, 2000). Ze hebben vaak weinig (beschermende) vrienden en zijn fysiek zwakker (Salmivalli & Peets, 2009). Deze kinderen hebben niet de genoemde doelen van een pester, maar eerder doelen als het vermijden van vernedering, afwijzing en andere stressvolle situaties (Salmivalli et al., 2005). Door het kiezen van slachtoffers die onzeker zijn, fysiek zwak zijn en afgewezen worden door de groep, kunnen pesters hun macht herhaaldelijk aan de groep laten zien. Hun hoge sociale positie in de groep wordt dus telkens hernieuwd en bevestigd zonder dat zij bang hoeven zijn voor een confrontatie (Bukowski & Sippola, 2001; Hodges & Perry, 1999; Salmivalli et al., 1996).

Zelfwaardering en narcisme

Een individueel verschil dat hierboven slechts kort aangestipt is, maar duidelijk samenhangt met verschillen in pestrollen, is zelfwaardering. Kinderen met een lage zelfwaardering blijken het meest gepest te worden. Verdedigers blijken een 'gezonde' hoge zelfwaardering te hebben, terwijl pesters, assistenten en bekrachtigers een meer defensieve hoge zelfwaardering hebben die samengaat met narcistische trekken (Baumeister, Campbell, Krueger, & Vohs, 2003; Salmivalli et al., 1999).

Narcistische neigingen kunnen worden beschreven als het hebben van diepgaande grootheidgevoelens, behoefte aan bewondering en gebrek aan empathie (American Psychiatric Association, 2001). Zoals hierboven ook al enigszins duidelijk is geworden, is

narcisme niet hetzelfde als een ('gezonde') hoge zelfwaardering. Het zijn twee verschillende constructen met een lage correlatie (Brown & Zeigler-Hill, 2004; Bushman & Baumeister, 1998; Thomaes, Stegge, Bushman, Olthof, & Denissen, 2008). Het zelfbeeld van narcistische kinderen is kwetsbaar en sterk afhankelijk van beoordelingen door anderen, terwijl het zelfbeeld van kinderen met een hoge zelfwaardering stabiel is en niet afhankelijk van externe beoordelingen (Thomaes, Stegge et al., 2008). In verband met de leesbaarheid worden mensen met narcistische kenmerken in dit onderzoek 'narcisten' of 'narcistisch' genoemd. Narcisten blijken een positiever dan gemiddeld beeld van zichzelf te hebben op het gebied van intellectuele vaardigheden, extraversie en openheid. Ze neigen naar egoïsme en dominantie over anderen (*agentic orientation*), terwijl personen met een hoge zelfwaardering zich juist richten op het vormen van intieme sociale relaties (*communal orientation*) en neigen naar vriendelijkheid, zorgvuldigheid en moreel gedrag (Campbell, Rudich, & Sedikides, 2002; Thomaes, Stegge et al., 2008). Daarnaast blijken kinderen met narcisme op emotioneel gebied minder stabiel te zijn dan kinderen met een hoge zelfwaardering. Kinderen met narcisme ervaren meer emotionele hoogten en diepten, terwijl kinderen met een hoge zelfwaardering doorgaans positief gestemd zijn (Thomaes, Stegge et al., 2008). Narcisme en zelfwaardering moeten dus gezien worden als twee constructen die van elkaar verschillen op psychologisch en interpersoonlijk gebied.

Hoewel de DSM-IV maar één type narcisme beschrijft (American Psychiatric Association, 2001), maken verschillende onderzoekers onderscheid tussen twee typen, openlijk (*overt* of *grandiose*) en verborgen (*covert* of *vulnerable*) narcisme (Dickinson & Pincus, 2003; Neumann, 2010; Wink, 1991). De verschillen tussen beide typen worden zichtbaar in de interpersoonlijke oriëntatie en de manier van reguleren van de zelfwaardering. Openlijke narcisten worden beschreven als extravert, zelfverzekerd, dominant en vijandig/agressief. Ze hebben behoefte aan bewondering en proberen de aandacht van anderen op te eisen om hun imago te kunnen vergroten. Openlijke narcisten ontkennen hun interpersoonlijke problemen, ze hebben een onrealistisch positief beeld van zichzelf in relatie tot anderen (Dickinson & Pincus, 2003; Neumann, 2010; Wink, 1991). Openlijke narcisten zijn vooral kwetsbaar voor bedreiging en tegenslag op het gebied van prestaties. Deze bedreiging kan leiden tot negatieve gevoelens en reacties van boosheid (Besser & Priel, 2010). De beschrijving in de DSM-IV lijkt het meest op dit type. Openlijk narcisme gaat samen met een hogere zelfwaardering (Dickinson & Pincus, 2003; Neumann, 2010; Rose, 2002).

Verborgen narcisme gaat samen met een lagere zelfwaardering (Dickinson & Pincus, 2003; Neumann, 2010; Rose, 2002). Verborgen narcisten worden beschreven als introvert en

onzeker. De kern van diepgaande grootheidgevoelens en het gevoel bijzondere rechten te hebben, is bij dit type in een meer bedekte vorm aanwezig. Verborgene narcisten zijn niet in staat zelf hun imago te verhogen, maar zijn daarvoor afhankelijk van bevestiging door anderen. Verborgene narcisten zijn dan ook overgevoelig voor negatieve beoordelingen en vernedering door anderen. Deze vermeende bedreiging leidt tot negatieve gevoelens en boosheid of woede-uitbarstingen, die gevolgd kunnen worden door schaamte en depressie. De mogelijkheid om teleurgesteld te worden in relaties, leidt ertoe dat verborgene narcisten neigen tot angst om relaties aan te gaan, sociale vermijding en kil of afstandelijk gedrag (Besser & Priel, 2010; Dickinson & Pincus, 2003; Neumann, 2010; Wink, 1991).

Er is tot nu toe weinig onderzoek gedaan naar narcisme bij kinderen, terwijl narcisme bij kinderen vanaf acht jaar al zichtbaar en meetbaar is (Thomaes, Bushman, Orobio De Castro, & Stegge, 2009; Thomaes, Stegge et al., 2008). Voor zover bekend zijn er geen studies waarin de twee typen narcisme bij kinderen worden onderzocht, hoewel in verschillende studies wel een vergelijking gemaakt wordt tussen narcistische kinderen met een hoge en met een lage zelfwaardering (Barry, Frick, & Killian, 2003; Thomaes, Bushman, Stegge, & Olthof, 2008; Washburn, McMahon, King, Reinecke, & Silver, 2004). Onderzoek naar de typen narcisme bij kinderen is echter noodzakelijk om kennis op te doen over verschillen in oorsprong, ontwikkelingskoers, gevolgen en effectieve behandelstrategieën van beide typen narcisme (Thomaes et al., 2009).

Narcisme en pesten

Wanneer een vergelijking wordt gemaakt tussen eigenschappen die horen bij narcisme en eigenschappen die horen bij verschillende pestrollen, valt op dat er verscheidene overeenkomsten zijn te ontdekken. De ‘*agentic*’ oriëntatie die samengaat met narcisme (Campbell et al., 2002), is gerelateerd aan proactieve agressie (Salmivalli et al., 2005), waarvan pesten een vorm is. De neiging naar dominantie en het gebrek aan empathie bij kinderen met een hoge mate van ‘*agentic*’ doelen komt zowel in de pro-pestrollen (pester, assistent en bekrachtiger) als bij narcisme voor. Pesten en domineren van anderen kunnen manieren zijn om de eigen status in de groep te vergroten (Salmivalli et al., 1999). Dit lijkt overeen te komen met de behoefte aan bewondering en respect en proberen ten koste van anderen het eigen imago te vergroten, eigenschappen van openlijke narcisten (Dickinson & Pincus, 2003; Rose, 2002; Wink, 1991). De bovengemiddelde zelfwaardering die gecombineerd wordt met zelfverhogende trekken (de neiging het eigen imago te vergroten) van kinderen in pro-pestrollen (Salmivalli et al., 1999), komt ook overeen met de hoge

zelfwaardering van openlijke narcisten (Dickinson & Pincus, 2003; Neumann, 2010; Rose, 2002). Openlijk narcisme lijkt dus gerelateerd te zijn aan de pro-pestrollen: pester, assistent en bekrachtiger.

Aangezien de typen narcisten verschillen in hun interpersoonlijke oriëntatie, lijkt het voor de hand liggend dat de eigenschappen van verborgen narcisten overeenkomen met andere rollen in het pestproces. Vooral de rol van slachtoffer lijkt met dit type narcisme geassocieerd te kunnen worden. Allereerst hebben zowel verborgen narcisten (Dickinson & Pincus, 2003; Neumann, 2010; Rose, 2002) als slachtoffers (Hawker & Boulton, 2000; Salmivalli et al., 1999) een lagere zelfwaardering in vergelijking met openlijke narcisten en kinderen in andere pestrollen. Verborgen narcisten worden beschreven als angstig, sociaal vermijdend, afstandelijk en kwetsbaar op interpersoonlijk gebied (Dickinson & Pincus, 2003). Deze kenmerken sluiten aan bij wat over slachtoffers wordt geschreven (Salmivalli et al., 2005; Salmivalli & Peets, 2009). Omdat verborgen narcisten zo kwetsbaar zijn op interpersoonlijk gebied, lijken zij een gemakkelijk doelwit voor pesters.

Huidig onderzoek

In theorie lijken de typen narcisme gerelateerd te kunnen worden aan verschillende pestrollen. Of die verschillen in de praktijk ook zichtbaar zijn, moet nog blijken. De hieruit voortvloeiende vragen die in dit onderzoek centraal stonden, zijn: Zijn de twee typen (openlijk en verborgen) narcisme te vinden bij kinderen? Zo ja, verschillen de twee typen narcisme op de verschillende pestrollen?

Deze studie heeft gebruik gemaakt van een persoonsgeoriënteerde benadering om op empirische wijze groepen van kinderen met zelfwaarderingprofielen te identificeren, gebaseerd op individuele verschillen in narcisme en zelfwaardering. De kinderen zaten in de laatste drie groepen van de basisschool. De verwachting was verschillende clusters van kinderen te vinden, waaronder een cluster met hoge scores op narcisme en hoge scores op zelfwaardering (openlijke narcisten) en een cluster met hoge scores op narcisme en matige tot lage scores op zelfwaardering (verborgen narcisten). Daarnaast werd verwacht clusters te vinden met lage scores op narcisme, maar variërend in zelfwaardering.

Het tweede doel van dit onderzoek was te onderzoeken hoe de verschillende zelfwaarderingprofielen verschilden in de pestrollen. Voor de narcistische clusters was de verwachting dat openlijke narcisten hogere scores op de pro-pestrollen (pester, assistent en bekrachtiger) hadden dan verborgen narcisten en lagere scores op de rol van slachtoffer. Voor de verborgen narcisten gold het omgekeerde: er werden hogere scores op de rol van

slachtoffer en lage scores op de pro-pestrollen verwacht. De verwachting was bij niet-narcistische kinderen met een hoge zelfwaardering hogere scores op de rol van verdediger en bij niet-narcistische kinderen met een lagere zelfwaardering hogere scores op de rol van slachtoffer te vinden. Tot slot werd exploratief nagegaan of er een interactie-effect was tussen sekse en cluster met betrekking tot de pestrollen.

Methode

Participanten

De onderzoeksgroep bestond uit 1230 kinderen uit groep zes, zeven en acht. De kinderen waren afkomstig uit 53 klassen van 17 basisscholen, verspreid door Nederland. Er zaten 394 kinderen in groep zes ($M = 10;3$ jaar; 51,3% meisjes), 445 in groep zeven ($M = 11;3$ jaar; 49,4% meisjes) en 391 in groep acht ($M = 12;3$ jaar; 47,6% meisjes). De meeste kinderen (83%) hadden Nederlandse ouders. De andere kinderen hadden tenminste één ouder uit Turkije, Marokko, Suriname of een Europees land anders dan Nederland. De ouders hebben een brief gekregen met informatie over het onderzoek. Zowel de ouders als de kinderen konden weigeren mee te werken aan het onderzoek; 96% van de gevraagde kinderen deed mee.

Meetinstrumenten

Voor het meten van *narcisme* is gebruik gemaakt van de Childhood Narcissism Scale (CNS) (Thomaes, Stegge et al., 2008). De vragenlijst bestaat uit tien vragen, met vier antwoordcategorieën: ‘helemaal niet waar’ (score 0), ‘niet echt waar’ (score 1), ‘best waar’ (score 2) en ‘helemaal waar’ (score 3). Voorbeelden van items zijn: ‘*Zonder mij zou onze klas veel minder leuk zijn*’, ‘*Het lukt mij vaak om bewondering te krijgen*’ en ‘*Kinderen zoals ik hebben recht op iets extra’s*’. De betrouwbaarheid en validiteit van de CNS zijn goed te noemen (Thomaes, Stegge et al., 2008). De score op narcisme is berekend als het gemiddelde van de tien items (Cronbach’s $\alpha = 0,79$).

Zelfwaardering is gemeten middels de subschaal Gevoel van eigenwaarde van de Competentie Belevingsschaal voor Kinderen (CBSK) (Veerman, Straathof, Treffers, Van den Bergh, & Ten Brink, 2004). Deze schaal is een bewerking van de veelgebruikte Self-Perception Profile for Children (SPPC) van S. Harter (1985). De betrouwbaarheid, begripvaliditeit en normering van de CBSK zijn in 1998 door de COTAN beoordeeld als voldoende. De criteriumvaliditeit is niet onderzocht. De subschaal Gevoel van eigenwaarde bestaat uit zes vragen waarbij het kind steeds uit twee tegengestelde uitspraken kiest bij welke

groep het zichzelf vindt horen en daarna aankruist of dit helemaal waar is of een beetje waar. Voorbeelden van items zijn ‘*Sommige kinderen zijn vaak ontevreden over zichzelf (maar) andere kinderen zijn best wel tevreden over zichzelf.*’ Schaalscores lopen uiteen van 1 (‘helemaal waar voor mij’) tot 4 (‘helemaal niet waar voor mij’). De score op zelfwaardering werd berekend als het gemiddelde van de 6 items (Cronbach’s $\alpha = 0,81$). Tussen de scores op de subschaal Gevoel van eigenwaarde en de CNS bestond een significante, lage, positieve correlatie ($r = 0,09$).

Betrokkenheid bij pesten is gemeten met een aangepaste versie (Olthof et al., in press) van de peernominatie methode van Goossens en collega’s (2006). Deze methode is gebaseerd op de methode van Salmivalli en collega’s (1996). Er wordt onderscheid gemaakt tussen de rollen van pester, assistent, bekrachtiger, buitenstaander, verdediger en slachtoffer. Er werden vragen gesteld over vijf vormen van pesten: fysiek (zoals duwen), gericht op eigendommen (zoals spullen van andere kinderen vernielen), verbaal (zoals uitschelden), direct relationeel (zoals de rug naar iemand toekeren die wil spelen) en indirect relationeel (zoals roddelen of gemene dingen over iemand zeggen). Kinderen kregen eerst een algemene definitie van pesten, waarin werd uitgelegd dat pesten 1) betekent dat één of meer kinderen een ander kind steeds weer opnieuw lastig vallen en vernederen door dat kind pijn te doen, 2) kan gebeuren door een slachtoffer te slaan, schoppen of knijpen, door iemands spullen van hem of haar af te pakken of die te vernielen of kwijt te raken, door slachtoffers belachelijk te maken of te beledigen door ze uit te schelden of te beledigen, door te zorgen dat iemand niet mee mag doen met spelletjes of activiteit of door te zorgen dat anderen slecht over iemand gaan denken of door iemand te roddelen en 3) niet hetzelfde is als een ruzie tussen twee kinderen die ongeveer even groot en sterk zijn en ook niet hetzelfde is als plagen om een geintje. Vervolgens werd een beschrijving van een bepaalde vorm van pesten gegeven, waarbij het kind een lijst kreeg met verschillende gedragsmanifestaties die bij die vorm van pesten hoorden. Voor elke vorm van pesten werden twee vragen gesteld om slachtoffer- en pestnominaties te verkrijgen: 1) “Weet jij kinderen in de klas die zo gepest worden? Kun je mij de namen noemen?” en 2) “Weet jij kinderen in de klas die zo pesten? Kun jij mij de namen noemen?” Om onderscheid te kunnen maken tussen pesters en assistenten werd gevraagd: 3) “Je hebt net X genoemd. Is X iemand die begint met pesten of is X iemand die gaat meedoen met pesten?” Na deze vijftien vragen werden nog drie vragen gesteld om de nominaties van buitenstaanders, verdedigers en bekrachtigers te verkrijgen. Eerst werd een uitgebreide beschrijving gegeven van het gedrag en vervolgens werd aan de kinderen gevraagd om klasgenoten die zich op die manier gedragen te nomineren. Scores werden

berekend door het aantal ontvangen nominaties bij een bepaalde vraag te delen door het aantal nominatoren (minus het kind zelf). Scores lopen dan van 0 tot 1, waarbij scores van 1 aangeven dat alle klasgenoten een kind nomineerden. Bij de pest-, assistent-, en slachtofferscores werden de twee hoogste scores op de vijf items per kind gemiddeld. Dit werd gedaan om te voorkomen dat de mate van pesten werd onderschat bij kinderen die zich gespecialiseerd hebben in bepaalde pestvormen (Witvliet, Olthof, Hoeksma, Goossens, Smits & Koot, 2010).

Kinderen werden daarnaast in pestrollen ingedeeld volgens de methode van Goossens en collega's (2006), gebaseerd op Salmivalli en collega's (1996). Wanneer een kind op een bepaalde dimensie tenminste 0,15 scoorde en deze score tenminste 0,01 hoger was dan zijn andere scores dan werd het kind ingedeeld in de bijbehorende rol. Kinderen met scores van tenminste 0,15 op twee andere dimensies, met een verschil lager dan 0,01, werden gezien als niet classificeerbaar. Zij werden weggelaten in de analyses die gebruik maakten van de pesterrolclassificatie. Tenslotte werden kinderen met scores lager dan 0,15 op alle dimensies gezien als niet-betrokken in het pestproces. Middels deze procedure werden 142 pesters, 60 assistenten, 70 bekrachtigers, 275 buitenstaanders, 206 verdedigers, 102 slachtoffers en 339 niet-betrokkenen geïdentificeerd. Daarnaast waren 36 kinderen niet classificeerbaar.

Procedure

De zelfrapportages (CNS en CBSK) werden door de kinderen ingevuld als onderdeel van een groepsessie van ongeveer 30 minuten. De afnamen werden geleid door onderzoeksassistenten (studenten Pedagogiek en Psychologie) die de kinderen niet kenden. Vervolgens werden de kinderen, eveneens door de onderzoeksassistenten, in een rustige ruimte individueel geïnterviewd (peernominaties en peerratings) in twee aparte sessies van 30 minuten. Tijdens de interviews werd onder meer gevraagd naar pestrollen die klasgenoten vervulden. Om er zeker van te zijn dat de juiste procedure gevolgd werd, werden voorafgaand aan het onderzoek onderzoeksprotocollen ontwikkeld en werden de assistenten getraind. De interviews werden afgenomen met behulp van laptops. Voor het geven van peernominaties en peerratings kregen de kinderen een lijst met de namen van hun klasgenoten. Er was geen limiet gesteld aan het aantal nominaties dat de kinderen mochten maken, maar ze mochten niet zichzelf nomineren. De kinderen mochten 'niemand' antwoorden bij de nominaties als ze niemand konden bedenken waarop de beschrijving van toepassing was. Tijdens de procedure benadrukten de onderzoeksassistenten de vertrouwelijkheid verschillende malen. Ondanks dat de mogelijkheid er voor de kinderen was om hun medewerking te stoppen, gebeurde dit niet.

Resultaten

Clusteranalyse

Om na te gaan of de verwachte verschillende groepen kinderen te vinden waren, is gebruik gemaakt van een gecombineerde clusteranalyse. Eerst is een hiërarchische clusteranalyse uitgevoerd met de methode *Ward*. De daarbij gevonden gemiddelden op de clusters zijn gebruikt als startwaarden voor een analyse met de methode *K-means*. Op deze manier bleven de nadelen van beide methoden (iteratie versus het kiezen van de juiste aanvangswaarden) uit, terwijl de voordelen van beide methoden werden benut (Luyckx, Goossens, Soenens, Beyers, & Vansteenkiste, 2005).

Op basis van inhoudelijke en statistische criteria is gekozen voor een oplossing met vijf clusters. Deze oplossing is inhoudelijk gezien het best passend. De oplossing sluit aan bij de verwachting dat er naast twee narcistische clusters ook clusters gevonden zouden worden met lage scores op narcisme en variërend in zelfwaardering. Statistisch gezien is de oplossing met vijf clusters vrij goed. De waarden op de Calinski en Harabasz index, die wordt aanbevolen door Milligan en Cooper (1985), waren respectievelijk 858, 914, 905, 902 en 891 voor oplossingen met twee, drie, vier, vijf en zes clusters. De beschrijvende statistieken van de clusters zijn weergegeven in tabel 1. De gemiddelde waarden op de clusters zijn geïnterpreteerd op basis van de verdeling van de scores op narcisme en zelfwaardering van de gehele steekproef. De laagste 20 procent is geïnterpreteerd als laag, 21 tot 40 procent als vrij laag, 41 tot 60 procent als gemiddeld, 61 tot 80 procent als vrij hoog en hoger dan 80 procent als hoog.

Tabel 1

Sekseverdeling [standaardresiduen tussen vierkante haakjes] en gemiddelde scores op narcisme en zelfwaardering per cluster

Cluster	<i>n</i>	Jongens	Meisjes	Narcisme	Zelfwaardering
				<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>
1 Openlijk narcisme	287	165 (57%) [2,8*]	122 (43%) [-2,8*]	1,23 (0,33)	3,72 (0,23)
2 Verborgen narcisme	179	98 (55%) [1,3]	81 (45%) [-1,3]	1,41 (0,30)	3,05 (0,24)
3 Hoge zelfwaardering	336	167 (50%) [-0,3]	169 (50%) [0,3]	0,48 (0,23)	3,66 (0,24)
4 Vrij lage zelfwaardering	281	128 (46%) [-1,8]	153 (54%) [1,8]	0,56 (0,27)	2,87 (0,23)
5 Lage zelfwaardering	137	56 (41%) [-2,3*]	81 (59%) [2,3*]	0,82 (0,39)	1,98 (0,40)

Noot. * $p < 0,05$ (tweezijdig)

Het eerste cluster is een representatie van de *openlijke narcisten*: het gaat om kinderen met een hoge score op zowel narcisme als op zelfwaardering. Kinderen in het tweede cluster hebben een hoge score op narcisme en een vrij lage score op zelfwaardering. Dit cluster representeert de *verborgen narcisten*. In het derde cluster bevinden zich de kinderen met een ('gezonde') *hoge zelfwaardering*, zij hebben een vrij lage score op narcisme en een vrij hoge score op zelfwaardering. Kinderen in het vierde cluster, *vrij lage zelfwaardering*, worden gekenmerkt door vrij lage scores op zowel narcisme als zelfwaardering. In het vijfde cluster, *lage zelfwaardering*, is sprake van kinderen met een gemiddelde score op narcisme en een lage score op zelfwaardering.

Uit kruistabelanalyse bleek dat jongens en meisjes niet evenredig waren verdeeld over de clusters ($Chi^2 = 14,80$, $df = 4$, $p < 0,01$). De groep openlijke narcisten bestond uit meer jongens dan op basis van toeval werd verwacht ($z = 2,8$). De groep van kinderen met een lage zelfwaardering bestond uit meer meisjes dan op basis van toeval werd verwacht ($z = 2,3$). De aangepaste, gestandaardiseerde, residuen zijn weergegeven in tabel 1.

MANOVA

Om te onderzoeken of de clusters van elkaar verschilden in hun scores op de verschillende pestrollen, is gebruik gemaakt van een Multivariate Analysis of Variance (MANOVA), met de clusters als onafhankelijke variabele en de scores op de verschillende pestrollen als afhankelijke variabelen. Omdat de assumptie van normaliteit in ernstige mate was geschonden, zijn de scores voor de pestrollen genormaliseerd door transformatie via RANKIT (Salmivalli & Voeten, 2004). De hieronder gerapporteerde waarden zijn gebaseerd op de getransformeerde variabelen. Bij de weergave van de p -waarden van de MANOVA is uitgegaan van eenzijdige toetsing.

In tabel 2 zijn de correlaties tussen narcisme en de pestrollen, tussen zelfwaardering en de pestrollen en tussen de pestrollen onderling weergegeven. Narcisme bleek laag positief gecorreleerd te zijn aan de pro-pestrollen (pester, assistent en bekrachtiger) en laag negatief aan de rollen van verdediger en buitenstaander. Zelfwaardering correleerde laag positief met de rol van buitenstaander en laag negatief met de rol van slachtoffer. De pro-pestrollen correleerden onderling hoog positief met elkaar en laag tot matig negatief met de rol van verdediger. De rol van buitenstaander correleerde matig tot hoog positief met de rol van verdediger, hoog negatief met de pro-pestrollen en laag negatief met de rol van slachtoffer. Verder bestond er een lage, positieve correlatie tussen de rollen slachtoffer en pester en van slachtoffer en assistent.

Tabel 2

Onderlinge correlaties tussen narcisme, zelfwaardering en pestrollen

	Narcisme	Zelfwaardering	Pester	Assistent	Bekrachtiger	Slachtoffer	Verdediger
	<i>r</i>	<i>r</i>	<i>r</i>	<i>r</i>	<i>r</i>	<i>r</i>	<i>r</i>
Pester	0,10**	-0,05					
Assistent	0,14**	0,01	0,57**				
Bekrachtiger	0,13**	0,02	0,60**	0,67**			
Slachtoffer	-0,03	-0,16**	0,12**	0,07*	0,04		
Verdediger	-0,08**	0,01	-0,23**	-0,18**	-0,21**	0,05	
Buitenstaander	-0,09**	0,07*	-0,51**	-0,45**	-0,47**	-0,07*	0,44**

Noot. * $p < 0,05$ (tweezijdig). ** $p < 0,01$ (tweezijdig).

Verschillen tussen clusters

Er werd een significant multivariaat hoofdeffect gevonden van cluster (Wilk's Lambda = 0,95, $F(24, 4218,91) = 2,47$, $p < 0,001$, $\eta_p^2 = 0,01$). Er bestonden univariate verschillen tussen de clusters op de rollen van pester ($F(4, 1214) = 2,81$, $p = 0,01$, $\eta_p^2 = 0,01$), assistent ($F(4, 1214) = 2,76$, $p = 0,01$, $\eta_p^2 = 0,01$), bekrachtiger ($F(4, 1214) = 1,96$, $p = 0,05$, $\eta_p^2 = 0,01$), slachtoffer ($F(4, 1214) = 6,38$, $p < 0,001$, $\eta_p^2 = 0,02$), verdediger ($F(4, 1214) = 1,92$, $p = 0,05$, $\eta_p^2 = 0,01$) en buitenstaander ($F(4, 1214) = 3,33$, $p = 0,01$, $\eta_p^2 = 0,01$). Uit paarsgewijze vergelijking met de methode Tukey HSD kwam naar voren dat openlijke narcisten ($p = 0,08$), verborgen narcisten ($p = 0,03$) en kinderen met een lage zelfwaardering ($p = 0,04$) hoger scoorden op de rol van *pester* dan kinderen met een hoge zelfwaardering. De verschillen tussen de andere clusters waren niet significant. Op de rol van *assistent* scoorden openlijke narcisten hoger dan kinderen met een hoge zelfwaardering ($p = 0,01$) en vrij lage zelfwaardering ($p = 0,08$). Verborgen narcisten scoorden hoger dan kinderen met een vrij lage zelfwaardering ($p = 0,05$) op de rol van *bekrachtiger*. Kinderen met een lage zelfwaardering hadden hogere scores op de rol van *slachtoffer* dan kinderen met een hoge zelfwaardering ($p < 0,001$), openlijke narcisten ($p < 0,001$) en verborgen narcisten ($p < 0,01$). Kinderen met een vrij lage zelfwaardering scoorden hoger op de slachtofferrol dan openlijke narcisten ($p = 0,08$) en kinderen met een hoge zelfwaardering ($p = 0,03$). Op de rol van *verdediger* hadden kinderen met een hoge zelfwaardering hogere scores dan verborgen narcisten ($p = 0,07$). Kinderen met een hoge zelfwaardering scoorden hoger op de rol van *buitenstaander* dan openlijke narcisten ($p = 0,05$), verborgen narcisten ($p = 0,05$) en kinderen met een lage zelfwaardering ($p < 0,01$). De gemiddelden van de scores voor de verschillende pestrollen zijn per cluster weergegeven in tabel 3.

Tabel 3

Gemiddelden en standaarddeviaties van de pestrolscores per cluster en sekse (n= 1219)

		1		2		3		4		5		F (4, 1214)	η_p^2
		Openlijk narcisme	n	Verborgen narcisme	n	Hoge zelfwaardering	n	Vrij lage zelfwaardering	n	Lage zelfwaardering	n		
Pester	Jongens	0,24 (0,89)	165	0,30 (1,10)	98	0,13 (0,88)	167	0,27 (0,93)	127	0,53 (1,10)	56		
	Meisjes	-0,12 (0,82)	122	-0,05 (0,78)	81	-0,28 (0,70)	169	-0,13 (0,75)	153	-0,10 (0,84)	81		
	<i>Totaal</i>	<i>0,09_{a†} (0,88)</i>	<i>287</i>	<i>0,14_a (0,98)</i>	<i>179</i>	<i>-0,08_b (0,82)</i>	<i>336</i>	<i>0,05 (0,86)</i>	<i>280</i>	<i>0,16_a (1,00)</i>	<i>137</i>	2,81*	0,01
Assistent	Jongens	0,43 (0,97)	165	0,33 (1,01)	98	0,19 (0,98)	167	0,16 (0,96)	127	0,45 (0,90)	56		
	Meisjes	-0,21 (0,66)	122	-0,14 (0,79)	81	-0,29 (0,73)	169	-0,15 (0,77)	153	-0,23 (0,76)	81		
	<i>Totaal</i>	<i>0,16_a (0,91)</i>	<i>287</i>	<i>0,12 (0,95)</i>	<i>179</i>	<i>-0,05_b (0,89)</i>	<i>336</i>	<i>-0,01_{b†} (0,87)</i>	<i>280</i>	<i>0,05 (0,88)</i>	<i>137</i>	2,76*	0,01
Bekrachtiger	Jongens	0,41 (0,90)	165	0,51 (0,88)	98	0,34 (0,92)	167	0,24 (0,95)	127	0,49 (0,92)	56		
	Meisjes	-0,29 (0,74)	122	-0,23 (0,71)	81	-0,31 (0,65)	169	-0,25 (0,68)	153	-0,25 (0,74)	81		
	<i>Totaal</i>	<i>0,11 (0,90)</i>	<i>287</i>	<i>0,17_a (0,88)</i>	<i>179</i>	<i>0,01 (0,86)</i>	<i>336</i>	<i>-0,03_b (0,85)</i>	<i>280</i>	<i>0,05 (0,89)</i>	<i>137</i>	1,96*	0,01
Slachtoffer	Jongens	-0,08 (0,85)	165	-0,09 (0,92)	98	-0,01 (0,93)	167	0,03 (0,99)	127	0,22 (1,06)	56		
	Meisjes	-0,01 (0,86)	122	0,03 (0,81)	81	-0,14 (0,84)	169	0,20 (0,93)	153	0,42 (1,04)	81		
	<i>Totaal</i>	<i>-0,05_c (0,85)</i>	<i>287</i>	<i>-0,03_{cb} (0,87)</i>	<i>179</i>	<i>-0,07_c (0,89)</i>	<i>336</i>	<i>0,12_{ab†} (0,96)</i>	<i>280</i>	<i>0,34_a (1,05)</i>	<i>137</i>	6,38**	0,02
Verdediger	Jongens	-0,23 (0,88)	165	-0,37 (0,83)	98	-0,15 (0,92)	167	-0,37 (0,92)	127	-0,33 (0,66)	56		
	Meisjes	0,29 (0,84)	122	0,31 (0,95)	81	0,43 (0,96)	169	0,27 (0,87)	153	0,30 (0,96)	81		
	<i>Totaal</i>	<i>-0,01 (0,90)</i>	<i>287</i>	<i>-0,06_b (0,95)</i>	<i>179</i>	<i>0,14_{a†} (0,98)</i>	<i>336</i>	<i>-0,02 (0,95)</i>	<i>280</i>	<i>0,04 (0,90)</i>	<i>137</i>	1,92*	0,01
Buitenstaander	Jongens	-0,23 (0,80)	165	-0,27 (0,86)	98	-0,19 (0,87)	167	-0,23 (0,90)	127	-0,53 (0,72)	56		
	Meisjes	0,30 (0,83)	122	0,26 (0,89)	81	0,54 (0,90)	169	0,23 (0,95)	153	0,18 (0,84)	81		
	<i>Totaal</i>	<i>0,00_b (0,86)</i>	<i>287</i>	<i>-0,03_b (0,91)</i>	<i>179</i>	<i>0,18_a (0,96)</i>	<i>336</i>	<i>0,02 (0,95)</i>	<i>280</i>	<i>-0,11_b (0,87)</i>	<i>137</i>	3,33*	0,01

Noot. De gemiddelden in dezelfde rij met verschillende subscripts zijn significant bij $p \leq 0,05$, subscripts met † bij $p = 0,08$.

* $p \leq 0,05$. ** $p < 0,001$.

Sekseverschillen

Er werd een significant multivariaat hoofdeffect gevonden van sekse (Wilk's Lambda = 0,81, $F(6, 1204) = 48,56$, $p < 0,001$, $\eta_p^2 = 0,20$). Er bestonden univariate verschillen tussen jongens en meisjes op de rollen van pester ($F(1, 1209) = 65,60$, $p < 0,001$, $\eta_p^2 = 0,05$), assistent ($F(1, 1209) = 95,55$, $p < 0,001$, $\eta_p^2 = 0,07$), bekrachtiger ($F(1, 1209) = 177,05$, $p < 0,001$, $\eta_p^2 = 0,13$), slachtoffer ($F(1, 1209) = 2,20$, $p = 0,07$, $\eta_p^2 = 0,00$), verdediger ($F(1, 1209) = 126,74$, $p < 0,001$, $\eta_p^2 = 0,10$) en buitenstaander ($F(1, 1209) = 123,97$, $p < 0,001$, $\eta_p^2 = 0,09$). Jongens scoorden hoger op de pro-pestrollen. Meisjes scoorden hoger op de rol van verdediger en buitenstaander. Bij de rol van slachtoffer was er sprake van een bijna significant verschil, waarbij meisjes over het algemeen iets hoger scoorden dan jongens.

Interactie-effect cluster en sekse

Tussen sekse en cluster bleek geen sprake van een significant multivariaat interactie-effect.

Kruistabelanalyse

Uit de kruistabelanalyse bleek dat er een significante samenhang bestond tussen de clusters wat betreft de indeling in pestrollen ($\chi^2 = 55,29$, $df = 28$, $p < 0,01$). Openlijke ($z = -2,1$) en verborgen narcisten ($z = -2,3$) waren minder vaak slachtoffer dan op basis van toeval werd verwacht. Kinderen met een hoge zelfwaardering waren minder vaak slachtoffer ($z = -2,2$) en vaker buitenstaander ($z = 2,5$) dan op basis van toeval werd verwacht. Kinderen met een vrij lage ($z = 3,5$) en lage zelfwaardering ($z = 3,9$) waren vaker slachtoffer dan op basis van toeval werd verwacht. De aangepaste, gestandaardiseerde, residuen zijn weergegeven in tabel 4.

Tabel 4

Aangepaste standaardresiduen (aantallen tussen haakjes) in de pestrollen per cluster

	1 Openlijk narcisme	2 Verborgen narcisme	3 Hoge z.waardering	4 Vrij lage z.waardering	5 Lage z.waardering	
Pester	0,5 (36)	0,8 (24)	-1,6 (31)	-0,6 (30)	1,4 (21)	142
Assistent	1,6 (19)	0,9 (11)	-1,3 (12)	-0,5 (12)	-0,7 (5)	59
Bekrachtiger	0,2 (17)	0,0 (10)	1,3 (24)	-0,9 (13)	-0,7 (6)	70
Slachtoffer	-2,1* (15)	-2,3* (7)	-2,2* (18)	3,5* (37)	3,9* (23)	100
Verdediger	0,5 (51)	-0,6 (27)	1,2 (63)	-1,3 (40)	0,0 (23)	204
Buitenstaander	-1,0 (58)	0,0 (40)	2,5* (92)	-0,5 (60)	-1,5 (24)	274
Niet-betrokkene	0,6 (83)	0,3 (51)	-0,5 (89)	0,4 (80)	-1,1 (32)	335
Niet in te delen	-0,2 (8)	1,8 (9)	-1,1 (7)	0,3 (9)	-0,6 (3)	36
	287	179	336	281	137	1220

Noot. * $p < 0,05$ (tweezijdig)

Conclusie en discussie

In dit onderzoek werden verschillende zelfwaarderingprofielen bij kinderen onderzocht, gebaseerd op individuele verschillen in narcisme en zelfwaardering. Daarnaast werd de verschillen tussen deze profielen met betrekking tot verschillende pestrollen bekeken. De eerste vraag was of de twee typen (openlijk en verborgen) narcisme bij kinderen te vinden waren. In overeenstemming met de verwachting werden verschillende clusters gevonden: kinderen met hoge scores op zowel narcisme als zelfwaardering (openlijke narcisten) en kinderen met hoge scores op narcisme en vrij lage scores op zelfwaardering (verborgen narcisten). Deze resultaten sluiten aan bij onderzoeken waarin onderscheid gemaakt wordt tussen narcistische kinderen met een hoge en lagere zelfwaardering (Barry et al., 2003; Thomaes, Bushman et al., 2008) en tussen openlijk en verborgen narcisme bij volwassenen (Dickinson & Pincus, 2003; Neumann, 2010; Wink, 1991). Naast de twee narcistische groepen, was er een groep kinderen die vrij laag scoorde op narcisme en vrij hoog op zelfwaardering (hoge zelfwaardering). Verder waren er kinderen die vrij laag scoorden op narcisme en vrij laag op zelfwaardering (vrij lage zelfwaardering) en kinderen die gemiddeld scoorden op narcisme en laag op zelfwaardering (lage zelfwaardering). In overeenstemming met eerdere onderzoeken (Brown & Zeigler-Hill, 2004; Bushman & Baumeister, 1998; Thomaes, Stegge et al., 2008), bleek de correlatie tussen narcisme en zelfwaardering laag te zijn ($r = 0,09$). De kwaliteit van de gebruikte instrumenten wordt hiermee bevestigd. Voor de huidige clusterindeling werd ondersteuning gevonden in het feit dat de groep openlijke narcisten uit meer jongens bleek te bestaan dan op basis van toeval werd verwacht, terwijl de groep van kinderen met een lage zelfwaardering uit meer meisjes bestond (Thomaes, Stegge et al., 2008; Salmivalli et al., 1999). Daarnaast vonden Thomassen en Meijer (2011) in hun onderzoek, gebaseerd op hetzelfde databestand en dezelfde clusterindeling, significante verschillen tussen openlijke en verborgen narcisten wat betreft internaliserende problematiek.

De tweede vraag was of de twee typen narcisme verschilden op de verschillende pestrollen, waarbij onder andere verwacht werd dat openlijke narcisten hoger scoorden op de pro-pestrollen. In tegenstelling tot de verwachting werden er geen significante verschillen gevonden tussen openlijke en verborgen narcisten. Uit de MANOVA bleek dat openlijke en verborgen narcisten beiden vaker pester waren dan kinderen met een hoge zelfwaardering, openlijke narcisten waren vaker assistent dan kinderen met een hoge en vrij lage zelfwaardering en verborgen narcisten waren vaker bekrachtiger dan kinderen met een vrij lage zelfwaardering. In de kruistabelanalyse werden geen significante resultaten gevonden

met betrekking tot de pro-pestrollen. Omdat er geen duidelijk verschil naar voren kwam tussen openlijke en verborgen narcisten wat betreft de pro-pestrollen, is gekeken of dit verklaard kon worden door verschillen in pestvormen die openlijke en verborgen narcisten gebruiken. Voor zowel pesters als assistenten als daders in het algemeen (pesters en assistenten samen) werden geen significante verschillen gevonden tussen openlijke en verborgen narcisten wat betreft de pestvormen. Verschillen in het gebruik van pestvormen tussen de clusters vormen dus geen verklaring voor de afwezigheid van een verschil tussen de twee typen narcisten qua vervulling van pestrollen. Ook bleek er geen sprake te zijn van een interactie-effect tussen sekse en cluster.

Narcisme in het algemeen lijkt dus gerelateerd te zijn aan de pro-pestrollen. Het type narcisme, ofwel de mate van zelfwaardering, speelt hierin blijkbaar geen rol. Het ontbreken van significante correlaties tussen zelfwaardering en pro-pestrollen en het bestaan van een positieve correlatie tussen de pro-pestrollen en narcisme bevestigt dit. Hoewel onverwacht, sluiten deze resultaten aan bij onderzoeken die aanwijzingen vinden dat er geen directe relatie is tussen zelfwaardering en proactieve agressie of pestgedrag, maar wel tussen narcistische kenmerken en proactieve agressie of pestgedrag (Salmivalli et al., 1999; Washburn et al., 2004). Daarnaast sluit ook onderzoek naar narcisme en het streven naar gewenste effecten en het vermijden van ongewenste effecten (*approach-avoidance motivation*) aan bij de gevonden resultaten. Openlijke narcisten zijn sterk gericht op het bereiken van gewenste uitkomsten (zoals macht, status, bekrachtiging) en weinig op het vermijden van ongewenste effecten (zoals vernedering), terwijl verborgen narcisten in iets mindere mate streven naar gewenste uitkomsten en in sterke mate gericht zijn op het vermijden van ongewenste effecten (Foster & Trimm, 2008). Beide typen streven dus, zij het in verschillende mate, naar het bereiken van gewenste effecten. Aangezien het doel van pesten is om een hoge sociale status te verkrijgen (Salmivalli & Peets, 2009), is het aannemelijk dat beide typen narcisten dit middel gebruiken om het gewenste doel te kunnen bereiken.

Met betrekking tot de slachtofferrol werden hogere scores verwacht bij verborgen narcisten in vergelijking met openlijke narcisten. Daarnaast werden hogere scores verwacht bij niet-narcistische kinderen met een lagere zelfwaardering. Uit de kruistabel bleek dat zowel openlijke narcisten als verborgen narcisten en kinderen met een hoge zelfwaardering minder vaak slachtoffer waren dan op basis van toeval werd verwacht, terwijl kinderen met een vrij lage en lage zelfwaardering vaker slachtoffer waren. Uit de MANOVA bleek dat kinderen met een lage zelfwaardering hoger scoorden op de slachtofferrol dan de openlijke en verborgen narcisten en kinderen met een hoge zelfwaardering. Kinderen met een vrij lage

zelfwaardering scoorden hoger dan openlijke narcisten en kinderen met een hoge zelfwaardering op slachtofferschap. De verwachte hogere score bij verborgen narcisten in vergelijking met openlijke narcisten werd dus niet gevonden. Wel werd er bewijs gevonden dat niet-narcistische kinderen met een lagere zelfwaardering vaker slachtoffer zijn van pesten. Dit laatste komt overeen met onderzoeken die aanwijzingen geven dat zelfwaardering een belangrijk individueel verschil is dat samenhangt met verschillen in pestrollen, waarbij een lage zelfwaardering karakteriserend is voor slachtoffers (Baumeister et al., 2003; Hawker & Boulton, 2000; Salmivalli et al., 1999).

Ondanks dat een lage zelfwaardering een rol lijkt te spelen in slachtofferschap, lijkt verborgen narcisme dus niet gerelateerd aan slachtofferschap. Dit kan mogelijk verklaard worden doordat de gemiddelde zelfwaardering in de groep verborgen narcisten hoger is dan de zelfwaardering in de groepen met een vrij lage en lage zelfwaardering. Hoewel de zelfwaardering van verborgen narcisten dus lager is dan die van openlijke narcisten en niet bovengemiddeld is, is deze niet extreem laag.

Verder lijkt er een subgroep slachtoffers te zijn die zelf ook pesters zijn, de zogeheten *bully-victims* (Salmivalli & Nieminen, 2002). Deze subgroep scoort zowel hoog op proactieve als reactieve agressie en wordt gekenmerkt door angstige en agressieve gedragspatronen (Olweus, 1991; Salmivalli & Nieminen, 2002). Het is dus denkbaar dat deze kinderen als pester worden genomineerd door klasgenoten en niet als slachtoffer. Dit zou ook als mogelijke verklaring kunnen gelden voor de gevonden hogere score op de pestrol voor kinderen met een lage zelfwaardering in vergelijking tot kinderen met een hoge zelfwaardering in de MANOVA. De positieve correlaties tussen de rollen van slachtoffer en pester en slachtoffer en assistent bevestigen deze mogelijke verklaring.

Geconcludeerd kan worden dat slachtofferschap samenhangt met een lage zelfwaardering, maar niet met narcisme. Dit kan ook gesteld worden wanneer gekeken wordt naar de correlaties: er blijkt geen correlatie tussen slachtofferschap en narcisme, maar wel tussen slachtofferschap en zelfwaardering.

Voor de verwachting bij niet-narcistische kinderen met een hoge zelfwaardering hogere scores op de rol van verdediger te vinden, bleek geen overtuigend bewijs. Uit de MANOVA bleek dat kinderen met een hoge zelfwaardering weliswaar hogere scores hadden op de rol van verdediger dan verborgen narcisten, maar de verschillen met de andere groepen waren niet significant. Dit komt niet overeen met de resultaten van Salmivalli en collega's (1999), waaruit blijkt dat jongeren (14-15 jaar) met een hoge zelfwaardering vaker verdediger zijn. Mogelijk speelt de leeftijd van de participanten hier een rol. Wel bleek uit de MANOVA dat

kinderen met een hoge zelfwaardering hoger scoorden op de rol van buitenstaander en lager op de rol van pester dan narcisten en kinderen met een lage zelfwaardering. Uit de kruistabelanalyse bleek dat zij vaker buitenstaander en minder vaak slachtoffer waren dan op basis van toeval werd verwacht. Daarbij bleek er een matige tot hoge positieve correlatie te bestaan tussen de rollen van buitenstaander en verdediger. Hoewel de verwachtingen niet uitkwamen, zijn de resultaten niet in tegenspraak met de literatuur die deze groep kinderen, ook wel kinderen met een gezonde hoge zelfwaardering genoemd, beschrijft als kinderen die meer prosociaal gedrag vertonen (Campbell et al., 2002; Salmivalli et al., 2005; Thomaes, Stegge et al., 2008). Deze kinderen trekken zich vaker terug uit het pestproces.

Kritische kanttekening bij de gevonden resultaten is dat er in dit onderzoek niet gewerkt is met een klinische groep. De 287 openlijke narcisten en de 179 verborgen narcisten zijn slechts kinderen met relatief meer narcistische kenmerken dan gemiddeld. Het betreft geen kinderen die echt hoog scoren op narcisme. Bij een klinische groep zullen mogelijk andere resultaten gevonden worden.

Verder zaten de onderzochte kinderen bij elkaar in de klas. Vanwege deze geneste datastructuur was het wellicht beter een multi-level analyse te gebruiken voor de analyse.

Hoewel in de DSM-IV enkel openlijk narcisme wordt beschreven, lijken er wel degelijk verschillende typen narcisme te zijn. Ook bij kinderen worden verschillende typen gevonden. Over verborgen narcisme bestaat echter nog veel onduidelijkheid. De resultaten met betrekking tot verborgen narcisme in het huidige onderzoek wijken sterk af van de verwachtingen. Dat deze groep complex is blijkt ook uit andere onderzoeken, waarin verborgen narcisme beschreven wordt als een meer complexe vorm van narcisme (Foster & Trimm, 2008), een vorm die samengaat met meer probleemgedrag (Barry et al., 2003). Naar deze vorm van narcisme is veel meer onderzoek nodig. Ook moet meer aandacht worden besteed aan narcisme bij kinderen. Tot nu toe is hier weinig onderzoek naar gedaan, maar de kenmerken en de verschillende typen blijken ook bij kinderen al zichtbaar. Meer duidelijkheid hierover kan aangrijpingspunten bieden voor vroegere signalering en behandeling.

Hoewel de uitkomsten van het onderzoek niet volledig volgens verwachting waren, heeft dit onderzoek aangetoond dat de twee typen narcisme, openlijk en verborgen, te herkennen zijn bij kinderen. De twee typen verschillen echter niet van elkaar met betrekking tot rollen in het pestproces. Narcisme bij kinderen lijkt een risicofactor te vormen met betrekking tot pestgedrag en een beschermende factor met betrekking tot slachtofferschap. Daarentegen hebben niet-narcistische kinderen met een lage zelfwaardering een groter risico om slachtoffer te worden van pestgedrag.

Referenties

- American Psychiatric Association. (2001). *Beknopte Handleiding bij de Diagnostische Criteria van de DSM-IV-TR*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4, 1-44.
- Barry, C. T., Frick, P. J., & Killian, A. L. (2003). The relation of narcissism and self-esteem to conduct problems in children: A preliminary investigation. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32, 139-152.
- Besser, A., & Priel, B. (2010). Grandiose narcissism versus vulnerable narcissism in threatening situations: emotional reactions to achievement failure and interpersonal rejection. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 29, 874-902.
- Brown, R. P., & Zeigler-Hill, V. (2004). Narcissism and the non-equivalence of self-esteem measures: A matter of dominance? *Journal of Research in Personality*, 38, 585-592.
- Bukowski, W., & Sippola, L. (2001). Groups, individuals, and victimization: A view of the peer system. In J. Juvonen & S. Graham (Eds.), *Peer harassment in school: The plight of the vulnerable and victimized* (pp. 355-377). New York: Guilford Press.
- Bushman, B. J., & Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 219-229.
- Campbell, W. K., Rudich, E. A., & Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 358-368.
- Dickinson, K. A., & Pincus, A. L. (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of Personality Disorders*, 17, 188-207.
- Erath, S. A., Flanagan, K. S., & Bierman, K. L. (2008). Early adolescent school adjustment: Associations with friendship and peer victimization. *Social Development*, 17, 853-870.
- Foster, J. D., & Trimm, R. F. (2008). On being eager and uninhibited: Narcissism and approach-avoidance motivation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34, 1004-1017.
- Goossens, F. A., Olthof, T., & Dekker, P. H. (2006). The new participant role scales: A comparison between various criteria for assigning roles and indications for their validity. *Aggressive Behavior*, 32, 343-357.

- Hawker, D. S., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, *41*, 441-455.
- Hodges, E. V., & Perry, D. G. (1999). Personal and interpersonal antecedents and consequences of victimization by peers. *Journal of Personality and Social Psychology*, *76*, 677-685.
- Isaacs, J., Hodges, E. V. E., & Salmivalli, C. (2008). Long-term consequences of victimization: A follow-up from adolescence to young adulthood. *European Journal of Developmental Science*, *2*, 387-397.
- Kaltiala-Heino, R., Rimpelä, M., Rantanen, P., & Rimpelä, A. (2000). Bullying at school: An indicator of adolescents at risk for mental disorders. *Journal of Adolescence*, *23*, 661-674.
- Keltner, D., Gruenfeld, D. H., & Anderson, C. (2003). Power, approach, and inhibition. *Psychological Review*, *110*, 265-284.
- Luyckx, K., Goossens, L., Soenens, B., Beyers, W., & Vansteenkiste, M. (2005). Identity statuses based on 4 rather than 2 identity dimensions: Extending and refining Marcia's paradigm. *Journal of Youth and Adolescence*, *34*, 605-618.
- Milligan, G. W., & Cooper, M. C. (1985). An examination of procedures for determining the number of clusters in a data set. *Psychometrika*, *50*, 159-179.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simon-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among U.S. youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Medical Association*, *285*, 2094-2100.
- Neumann, E. (2010). Offener und verdeckter Narzissmus. Paradox eines Konstrukts. *Psychotherapeut*, *55*, 21-28.
- Nishina, A., & Juvonen, J. (2005). Daily reports of witnessing and experiencing peer harassment in middle school. *Child Development*, *76*, 435-450.
- Olthof, T., Goossens, F. A., Vermande, M. M., Aleva, A. E., & Van der Meulen, M. (2011). Bullying as strategic behavior: Relations with desired and acquired dominance in the peer group. *Journal of School Psychology*, *49*, 339-359.
- Olweus, D. (1978). *Aggression in the schools: Bullies and whipping boys*. Washington, DC: Hemisphere.
- Olweus, D. (1991). Bully/victim problems among schoolchildren: Basic facts and effects of a school based intervention program. In D. Pepler, & K. Rubin (Eds.), *The development and treatment of childhood aggression*. Hillsdale, N.J.: Erlbaum.

- Pellegrini, A. D., & Long, J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology, 20*, 259-280.
- Rose, P. (2002). The happy and unhappy faces of narcissism. *Personality and Individual Differences, 33*, 379-391.
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and Violent Behavior, 15*, 112-120.
- Salmivalli, C., & Isaacs, J. (2005). Prospective relations among victimization, rejection, friendlessness, and children's self- and peer-perceptions. *Child Development, 76*, 1161-1171.
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior, 22*, 1-15.
- Salmivalli, C., Kaukiainen, A., Kaistaniemi, L., & Lagerspetz, K. (1999). Self-evaluated self-esteem, peer-evaluated self-esteem, and defensive egotism as predictors of adolescents' participation in bullying situations. *Personality and Social Psychology Bulletin, 25*, 1268-1278.
- Salmivalli, C., & Nieminen, E. (2002). Proactive and reactive aggression among school bullies, victims, and bully-victims. *Aggressive Behavior, 28*, 30-44.
- Salmivalli, C., Ojanen, T., Haanpää, J., & Peets, K. (2005). "I'm OK but you're not" and other peer-relational schemas: Explaining individual differences in children's social goals. *Developmental Psychology, 41*, 363-375.
- Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. In K. H. Rubin, W. M. Bukowski, & B. Laursen (Eds.), *Handbook of peer interaction, relationships, and groups* (pp. 322-340). New York: Guilford.
- Salmivalli, C., & Voeten, M. (2004). Connections between attitudes, group norms, and behaviour in bullying situations. *International Journal of Behavioral Development, 28*, 246-258.
- Schwartz, D., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (1997). The early socialization of aggressive victims of bullying. *Child Development, 68*, 665-675.
- Thomaes, S., Bushman, B. J., Orobio De Castro, B., & Stegge, H. (2009). What makes narcissists bloom? A framework for research on the etiology and development of narcissism. *Development and Psychopathology, 21*, 1233-1247.

- Thomaes, S., Bushman, B. J., Stegge, H., & Olthof, T. (2008). Trumping shame by blasts of noise: Narcissism, self-esteem, shame, and aggression in young adolescents. *Child Development, 79*, 1792-1801.
- Thomaes, S., Stegge, H., Bushman, B. J., Olthof, T., & Denissen, J. (2008). Development and validation of the Childhood Narcissism Scale. *Journal of Personality Assessment, 90*, 382-391.
- Thomassen, M., & Meijer, A. (2011). *Narcisme in de basisschoolleeftijd* (ongepubliceerde masterthesis Orthopedagogiek). Universiteit Utrecht.
- Veerman, J. W., Straathof, M. A. E., Treffers, Ph. D. A., Van den Bergh, B. R. H., & Ten Brink, L.T. (2004). *Competentiebelevingsschaal voor kinderen*. Amsterdam: Harcourt Test Publishers.
- Vitaro, F., Gendreau, P. L., Tremblay, R. E., & Oligny, P. (1998). Reactive and proactive aggression differentially predict later conduct problems. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 39*, 377-385.
- Washburn, J. J., McMahon, S. D., King, C. A., Reinecke, M. A., & Silver, C. (2004). Narcissistic features in young adolescents: Relations to aggression and internalizing symptoms. *Journal of Youth and Adolescence, 33*, 247-260.
- Wink, P. (1991). Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology, 61*, 590-597.
- Witvliet, M., Olthof, T., Hoeksma, J. B., Goossens, F. A., Smits, M. S. I., & Koot, H. M. (2010). Peer Group Affiliation of Children: The Role of Perceived Popularity, Likeability, and Behavioral Similarity in Bullying. *Social Development, 19*, 285-303.

Summary

Types of childhood narcissism and roles in the bullying process

This study focused on different self-esteem profiles in children, based on individual differences in narcissism and self-esteem. First, we examined whether two types of narcissism, overt and covert, could be found in children. Next, differences between these types and other self-esteem profiles concerning different roles in the bullying process were examined. We hypothesized that overt narcissists more often take pro-bullying roles in the process, whereas covert narcissists would be victims of bullying more often. Children in sixth to eighth grade ($n = 1230$) completed self-reports on narcissism and self-esteem and were interviewed regarding participation in bullying by means of a peer nomination-method. The two types, overt en covert narcissism, were found. In addition, three not-narcissistic groups of children that differed in self-esteem (high, quit low and low self-esteem) were found. Although narcissism was related to pro-bullying roles, no differences were found between the two subtypes. Victimization, on the other hand, was related to low self-esteem. Again, no differences were found between overt en covert narcissists. In conclusion, two types of narcissism, overt and covert, are recognized in children, but do not differ regarding roles in the bullying process. Narcissism in children seems to be a risk factor with respect to bullying and a protective factor with respect to victimization. Children with low self-esteem are at greater risk to become a victim in the bullying process.